

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Kvalitativní výzkum vnímání pohádek a příběhů dětmi předškolního věku

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jan Vaněk

Vypracovala:

Jana Landová

České Budějovice, 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací These.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhadování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 27. června 2013

.....
Jana Landová

Poděkování

Děkuji především svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janu Vaňkovi za odborné vedení, cenné rady a ochotu při vypracování mé bakalářské práce. Dále děkuji své rodině za podporu a trpělivost po dobu trvání mého studia a také zaměstnancům, dětem a rodičům Mateřské školy Trojlístek, ve které můj výzkum probíhal.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na téma pohádek a jejich souvislost s usínacími rituály. Jejím cílem je zjistit, které pohádky a pohádkové postavy jsou u dětí oblíbené i neoblíbené, které mají rády a které naopak nikoliv, jaké usínací rituály používají rodiče pro uspávání svých dětí. Část teoretická obsahuje vývojové srovnání teorií týkající se dětí – Freud, Piaget, Kohlberg a teorie týkající se pohádek jakožto literárního útvaru i psychologického výkladu pohádek. V metodické části jsou uvedeny principy kvalitativního výzkumu. Dále jsou zde zpracovány části rozhovorů s rodiči dětí, týkajících se rituálů před usnutím, jejich vlastních vzpomínek. V závěru jsou shrnuty poznatky od dětí i rodičů a jsou zde uvedeny výsledky usuzování týkající se pohádkového děje a postav.

Klíčová slova: rituál, pohádka, pohádkové postavy, dítě, usínání

ABSTRACT

The topic of my thesis is fairy tales which have the context of sleeping rituals. The aim is to find out which stories and magical creatures are most preferred by children and what kind of sleeping rituals parents are using to help their children fall asleep. The theoretical part includes development comparison theories Focusing on children such as by Freud, Piaget and Kohlberg. The theories include fairytales as a literary structure as much as psychological expression. The methodological part includes principles of quality research. Furthermore, there are included parts of parents interviews with their children about sleeping rituals and their memories from the interviews. To conclude, the findings are summarized from the children's parents story plot Fairytales of creatures.

Keywords: ritual, fairytale, fairy characters, child, falling asleep

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 PSYCHOLOGIE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	10
1.1 Teorie psychického vývoje S. Freuda.....	10
1.2 Kognitivní vnímání – Piaget.....	12
1.3 Morální vývoj – Kohlberg.....	14
1.4 Enkulturalizace	14
2 ROLE MATEŘSKÉ ŠKOLY V SOCIALIZACI DÍTĚTE	16
2.1 Socializace.....	16
2.2 Organizace dne v mateřské škole	17
3 POJEM RITUÁLU	19
3.1 Co jsou to vlastně rituály?.....	19
3.2 Rituál.....	19
4 RITUÁL UKLÁDÁNÍ DĚTÍ KE SPÁNKU	21
4.1 Před usnutím	21
4.2 Moje usínací rituály v mateřské škole.....	21
4.3 Čas zklidnění	22
4.4 Pocit jistoty	22
4.5 Čtení před spaním.....	22
4.6 Básnička před spaním	22
4.7 Hudba k usínání.....	23
5 FÁZE USÍNÁNÍ A SPÁNKU.....	24
5.1 Spánek.....	24
5.2 Průběh spánku	24
5.2.1 Čtyři stádia spánku.....	25
6 DEFINICE POHÁDKY	26
7 METODOLOGICKÁ ČÁST	31
7.1 Kvalitativní výzkum	31
7.2 Kódování.....	32
7.3 Pozorování	33
7.3.1 Pozorování v mateřské škole Trojlístek.....	33
7.4 Cíl výzkumu.....	34
7.5 Použité metody výzkumu	34
7.6 Rozhovory s dětmi a rodiči	34
8 JEDNOTLIVÉ POSTAVY, ODRAZY V HRÁCH U DĚTÍ.....	37
ZÁVĚR	39

SEBEREFLEXE	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	44
SEZNAM PŘÍLOH.....	45

ÚVOD

Motto:

"Jako anděl strážný doprovázejí pohádky člověka, když vyjde z domova do života. Podporují čisté myšlenky dětské duše, jsou bezprostředně výživné jako mléko, jsou jemné a milé, sladké a sytící jako med a nepodléhají světské tíži."

Bratři Grimmové

Vnímání pohádek a příběhů dětmi předškolního věku mě velmi zajímá. Lidé v dospělosti se na pohádky dívají již s realitou a občas v ní vidí i pesimismu. Děti vnímají pohádky a příběhy svojí fantazií, hravostí, upřímností a empatičností. V pohádce vidíme každý něco jiného, každý pochopí příběh jinak a každý si v něm najde něco svého. V dnešní přetechnizované a hektické době je času na pohádku velmi málo. Lidé se málo scházejí a čtou si a povídají. Já sama v klidových činnostech během dne čtu dětem hodně a často a ráda. Pracuji s klasickými pohádkami. Jejich tvorba je přeci jen prověřená staletími a jejich vliv na dítě je nepopsatelný. Čtení příběhů a pohádek v dětech vyvolává neuvěřitelnou fantazii. Každý vnímá určitý děj jinak a má různé představy. Mezi pohádky a příběhy patří i uspávací rituály. Každé dítě spolu s rodičem má před spaním jiné potřeby. Někoho stačí pohlédit po vlasech, jinému hladit záda, třetího držet za ruku. Každý má jiné a rozmanité nároky a požadavky. Na děti působí pohádka velmi zklidňujícím dojmem. Při čtení klasické pohádky každé dítě zpozorní a ztiší se. Začne se do děje více a více ponořovat a jeho fantazie pracuje na plno. V pohádkách má dítě možnost vidět obrazy ze života lidí z dřívějších dob, které volně zapadají do doby dnešní. Jejich spojitosti a poselství nesou pořád. Při pohádce dítě vnímá obsah pohádky svým srdcem a svými myšlenkami, které ho k dané pohádce napadají. Jeho představivost je v každé vnímané pohádce naprosto jiná a zásadní. Každé dítě vnímá určitou pohádku po svém a představuje si obrazy po svém, právě proto tak originálním způsobem. Čtená pohádka je v dnešní době právě tak aktuální jako před lety. Čtení pohádek na dobrou noc i já vnímám z dětství jako úžasnou věc. Pamatuji si, jak nám četla mamka i tatka a my se s bráchou těšili, co nového zase další den budeme číst a jak to všechno dopadne. S pohádkou jsou většinou spojeny chvíle plné klidu a rozjímání. Děti jsou u pohádky maximálně potichu a hltají děj plnými doušky. Každý v pohádkách nalézá něco jiného, ale každý si ji velmi rád poslechne, ať jsou mu tři nebo

sto. Poselství pohádek v nás zůstává po dlouhou dobu a pamatujeme si je i v dospělosti a rádi na ní vzpomínáme. Pohádky nám dávají možnost v klidu se posadit, nechat pracovat fantazii a přenést se do jiných světů. Pohádky nám dávají pocit klidu a bezpečí.

1 PSYCHOLOGIE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

1.1 Teorie psychického vývoje S. Freuda

S. Freud je zakladatelem psychoanalýzy. Freud je přesvědčen o tom, že veškerý lidský vývoj osobnosti je závislý na vrozených dispozicích. Závisí na ní interakce dvou základních lidských pudů – pudu života a pudu smrti. První z pudů slouží dle Freuda k přežití a reprodukci a je ovládán libidem. Teprve jako podružně působí na psychický vývoj poznatky okolního světa – tedy zkušenosti. Vlivy z okolí mohou působit na jedince jak negativně, tak i pozitivně. Záleží na aktuálním uspokojování potřeb určitého jedince (Vágnerová, 2008).

„Osobnost tvoří tři subsystémy, které mají různé funkce a liší se i z hlediska svého vývoje:

- **Id** je základní, vrozenou složkou osobnosti. Tvoří jej dispozičně dané pudové procesy, které směřují k vlastnímu uspokojení a řídí se pouze *principem slasti*. Id je vždy nevědomé a iracionální, je v úzkém kontaktu s tělesnými procesy. Na jeho základě se vyvíjejí další dvě složky osobnosti – Ego a Superego.

- **Ego** se rozvíjí z činnosti Id, jeho úlohou je reálné uspokojování pudových potřeb jedince. Vyvíjí se pod tlakem vnějšího světa, řídí se *principem reality*. To znamená, že v případě nutnosti dovede přijmout odklad pudového uspokojení. Ego je převážně vědomé, je to racionální složka osobnosti, která odpovídá obecnému pojetí Já. Vyvíjí se v průběhu dětství.

- **Superego** je naučenou a nejpozději se rozvíjející složkou osobnosti. Představuje systém vyšší regulace vlastního chování, odpovídající požadavkům společnosti. Lze jej chápat jako *morální složku osobnosti*, řídí se *principem dokonalosti*. Superego je částečně vědomé, ale může fungovat i mimo úroveň vědomí. Rozvíjí se rovněž v průběhu dětství, ale později než Ego.“ (Vágnerová, 2008, str. 37)

Vývoj osobnosti probíhá podle vrozeného naprogramování. Různé vývojové fáze jsou identifikovány dle převládajícího způsobu získávání slasti – orální, anální, falické, genitální. Psychosexuální vývoj osobnosti se uskutečňuje přelíváním se libida do jednotlivých oblastí. Veškeré zkušenosti, které dítě získá v raném dětství, zůstávají v nevědomí. Z nevědomí poté v pozdějším věku ovlivňují jeho chování a prožívání (Vágnerová, 2008).

- **„Orální stádium** odpovídá kojeneckému věku. Dítě dosahuje slasti ve spojení s jídlem, pomocí *sání a polykání*, resp. komplexní orální aktivitou, tj. cumláním. Jakmile začíná kousat, ubývá orální slasti, resp. se transformuje na jinou úroveň. Rizikem pro další vývoj osobnosti je nedostatečné orální uspokojení nebo naopak, fixace na tomto způsobu dosahování slasti.

- **Anální stádium** odpovídá batolecímu věku. Slastné pocity jsou spojeny s fungováním konečníku, resp. svěračů močové roury. Dítě uspokojuje *ovládání pohybu spojeného s eliminací nebo retencí, tj. s vyměšováním*. Nácvik udržování čistoty je první důležitou zkušeností s disciplínou a vnější autoritou. Pokud je tlak rodičů na udržování čistoty příliš velký, může se koncentrace na análně-uretrální slast fixovat.

- **Falické stádium** je dobou předškolního věku. Dítě je zaujato genitální oblastí, žádoucí slast mu přináší manipulace s těmito orgány, zajímá se i o genitálie jiných dětí různého pohlaví. V průběhu falické fáze se rozvíjí *oidipovský, resp. Elekťin komplex*. Dítě se eroticky upne na rodiče opačného pohlaví, zatímco rodič stejného pohlaví se pro ně stává rivalem, cítí k němu ambivalentní směs lásky, žárlivosti a zloby. Žádoucím řešením oidipovského komplexu je *identifikace s rodičem téhož pohlaví* a vytěsnění problému. Nedořešení uvedeného konfliktu vede k udržování infantilní závislosti na matce, resp. otci, s nimiž se jedinec cítí být spojen.

- **Stádium latence**, tj. raný školní věk, je typické úbytkem zájmu o sexuální podněty a jeho přesunem na jiné aktivity. Rozvíjí se sublimace, tj. schopnost vybití libida prostřednictvím nějaké společensky přijatelné aktivity, může to být i školní úspěšnost. Rozvíjí se zájem o druhé lidi a vztahy s těmito lidmi. V současné době k latenci často nedochází. Předpokládá se, že z důvodu mnohem větší sexuální stimulace, než jaká byla běžná na počátku minulého století, kdy žil S. Freud.

- **Genitální stádium** spadá do doby dospívání, kdy dochází k opětovnému oživení a intenzivnímu rozvoji genitálně zaměřené slasti. Způsob, jakým je této slasti dosahováno, se mění – zpočátku jde o autoerotické aktivity, ale postupně se rozvíjejí vztahy k jiným lidem, které mají i sexuální charakter.“ (Vágnerová, 2008, str. 37, 38)

Freudova teorie je pro lidstvo prospěšná především proto, že upozorňuje na význam raného dětství pro další vývoj osobnosti jedince. Než přišel s touto teorií, nebyla na dětství kladena důležitost a ani ostatní badatelé nepovažovali za důležitý psychický vývoj dítěte samotný.

informacemi. Stav nerovnováhy vzniká tehdy, jestliže se nové poznatky nedají vysvětlit dosavadním způsobem a je třeba svá zkušenostní schémata přehodnotit.“ (Vágnerová, 2008, str. 46, 47).

Dle Piageta se dá rozdělit kognitivní vývoj do pěti fází, z nichž každá určuje určitý přístup k poznávání.

- **„Fáze senzomotorické inteligence** trvá od narození přibližně do 2 let. Jde o období primárního rozvoje poznávacích procesů. Její označení vyplývá ze skutečnosti, že poznávání malého dítěte je závislé **na smyslovém vnímání a motorických dovednostech**, tj. manipulaci s poznávanými objekty. Poznávání a učení probíhá na úrovni konkrétního kontaktu s reálným světem, v časovém úseku současnosti. Dítě poznává to, co vnímá a čeho se může zmocnit, event. pokud možno s příslušným objektem v rámci svých kompetencí manipulovat.

- **Fáze symbolického a předpojmového myšlení** trvá od 2 do 4 let. Dítě přestává být ve svém poznávání omezeno jen na aktuálně vnímané a manipulované objekty. Už si dovede **představit nějaký objekt** nebo činnost a její výsledky, aniž by ji muselo skutečně provádět. Procesy směřující k poznávání mohou probíhat jen v mysli, např. na úrovni představ či slovních označení. Dítě tohoto věku **už ví, že různé symboly, např. obrázky, mohou představovat nějaký objekt nebo činnost**. Rozvoj symbolického myšlení je spojen s rozvojem řeči, resp. jazyka.

- **Fáze názorného, intuitivního myšlení** trvá od 4 do 7 let. Názorné a intuitivní poznávání předškolních dětí je ještě málo **flexibilní, nepřesné a prelogické**. Zjevná podoba světa má pro dítě natolik dominantní význam, že její proměnu chápe jako ztrátu původní totožnosti. Předškolní děti rozumí trvalosti existence objektů vnějšího světa, ale ještě si neuvědomují, že trvalé jsou i jejich podstatné vlastnosti. Dětské uvažování je **egocentrické a ulpívající na zjevné podobě světa**.

- **Fáze konkrétních logických operací** trvá od 7 do 11 let. V období nástupu do školy začínají děti uvažovat jiným způsobem než dřív. Pro konkrétní logické myšlení je charakteristické respektování **základních zákonů logiky a vázanost na konkrétní skutečnost**. Myšlení na této úrovni operuje s představami nebo se symboly, které mají jednoznačný, konkrétní obsah.

- **Fáze formálních logických operací** nastává v 11-12 letech. Vývoj poznávacích procesů se projevuje dalším **uvolněním z vázanosti na konkrétní realitu**. Dospívající

jsou schopni uvažovat i *hypoteticky*, nezávisle na konkrétním vymezení problému, o různých možnostech, dokonce i o těch, které reálně neexistují. Dospívání je typické potřebou a schopností uvažovat abstraktně, o tom, co by mohlo nebo mělo být.“ (Vágnerová, 2008, str. 47, 48)

1.3 Morální vývoj – Kohlberg

Lawrence Kohlberg čerpá a navazuje na Jeana Piageta, ale také i z části na zakladatele testů inteligence Alfreda Bineta. Kohlberg předpokládal, že kognitivní vývoj je předpokladem vývoje mravního. Tvrdí ale, že dosažení vyššího kognitivního vývoje neznamená vyšší stupeň morálky. Kohlberg rozděluje stádia morálního vývoje do 6 úrovní seskupených do tří obecnějších:

- prekonvenční úroveň morálky:
 - orientace na trest
 - orientace na odměnu
- konvenční úroveň morálky:
 - orientace na to být hodným dítětem
 - orientace na řád a zákon
- postkonvenční úroveň morálky:
 - orientace na společenskou smlouvu
 - stádium univerzální etiky

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kohlbergova_st%C3%A1dia_mor%C3%A1ln%C3%ADho_v%C3%BDvoje

1.4 Enkulturalizace

Enkulturation (v sociologii označovaná též jako socializace) je proces, jímž si člověk coby člen určité společnosti osvojuje kulturu této společnosti. Pod pojem enkulturation tedy můžeme zahrnout všechny projevy naučeného chování, *získávání znalostí, dovedností a postojů, jimiž člověk nabývá kompetence v kultuře dané společnosti*. Pojem enkulturation tak odkazuje k pojetí kultury jako specificky lidské sféry, která je negenetická (není obsažena v genové výbavě) a získává se učením. Bez

enkulturace by se tedy lidský subjekt nestal člověkem v úzkém smyslu, neboť s kulturou se nerodíme, ale musíme se jí teprve učit.

Ve stejné perspektivě pak pojem enkulturace souvisí s koncepcí kulturního relativismu. Ta vysvětluje odlišnosti a rozdíly mezi kulturami právě poukazem na skutečnost, že *kultuře se učíme a že jednotlivé rozdíly vyplývají z odlišné výchovy*. V tomto smyslu je enkulturace v opozici vůči evolucionismu, jehož základní tezí je psychická jednota lidstva, tedy představa, že všichni obyvatelé planety jsou podílníky jediné kultury a odlišnosti jsou způsobeny dosažením nestejných úrovní univerzálního vývoje, který má ve všech částech planety totožná stádia. Během procesu enkulturace člověk jednotlivé prvky kultury internalizuje (přijímá za své) a výchovou je pak předává následujícím generacím. V tomto procesu se tedy skrývá možné riziko etnocentrismu – přirozené a univerzální představy, že hodnoty (kategorie, normy, regulativy, postupy, ...) naší kultury jsou obecně nejvhodnější a nejlepší, a to pro všechny ostatní kultury obecně.

(<http://www.mkc.cz/uploaded/download/szp.doc>)

Domnívám se, že začleňování do společnosti je i ve školce velmi důležité. Utvářejí se vazby mezi učitelkou a dítětem, dětmi navzájem, i další vztahy mezi dětmi a dospělými v celé mateřské škole. Kultura jako taková je ve společnosti velmi důležitá. Spojuje nás, utvrzuje vztahy a dává nám společné kořeny. Dle mé zkušenosti v dětech přesně poznáte, jak rodina dítě ke kultuře vede, jaké má dítě zážitky a jak se do společnosti zapojuje. Člověka ovlivňují mnohé faktory – výchova z rodiny, vztahy *v mateřské škole mezi dospělými i mezi kamarády*. Spousta kolegyň mi říká, že od dob, kdy jsem nastoupila, jsem se posunula dopředu a že mě mají děti rády. Toho, že jsem se ve vzájemných vztazích dostala u dětí tak daleko, si velmi vážím a to je ten důvod, proč mě baví tuto práci dělat.

2 ROLE MATEŘSKÉ ŠKOLY V SOCIALIZACI DÍTĚTE

2.1 Socializace

„Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, str. 267)

Socializace se uskutečňuje hlavně sociálním učením, sociální komunikací a interakcí, ale také nátlakem. Socializace dítěte se obvykle rozděluje do tří etap:

1. etapa, v níž se dítě ztotožňuje s matkou, učí se vztahům a nabírá tak stabilitu ve společnosti,
2. etapa, v níž se dítě již snaží o samostatnost, navazuje vtahy samo za sebe, orientuje se ve vztazích a vytváří tak základ vlastností samotného jedince a jeho hodnot,
3. etapa, v níž se dítě zapojuje do rozvětvenějších sociálních vztahů a konkrétního systému sociálních rolí, které se netýkají pouze života v rodině, ale také života dítěte samotného v celé společnosti (Průcha, Walterová, Mareš, 2009).

Základem socializace je rodina samotná, kde socializace probíhá jako první. Dále se socializace odehrává ve skupině vrstevníků, ve škole, v práci, s kamarády, ve společnosti.

Socializace je dle mého názoru učení se životu ve společnosti. Každý člověk od narození se něčemu učí a to ho ovlivňuje a začleňuje do společnosti. Záleží na něm, ale i na ostatních, jak se do společnosti sám zapojí. Nejdůležitějším prvkem je dle mého názoru atmosféra v rodině jako taková. Pokud dítě vyrůstá v klidném rodinném prostředí, nemá problémy se zapojit do společnosti a pak záleží čistě na něm, co od kterých lidí bude přijímat a jestli se nechá přetvořit k obrazu společnosti jako takové, nebo zůstane sám sebou.

Další velmi důležitou roli hraje mateřská škola. Ovlivňuje převážně děti od tří let věku, kdy kdo mateřské školy nastoupí. Zprvu je dítě zvyklé pouze na vazby v rodině a první odloučení od matky je pro ně velmi náročné. První kontakty s vrstevníky ale s sebou přináší velmi důležité zkušenosti. Každé dítě si během prvního roku v mateřské škole vybuduje svoji roli – přebírá různé role a začlení se tak do kolektivu ostatních. Důležitá je v tomto případě spolupráce s rodinou. Některé děti si na kolektiv zvyknou ihned, jiné mají problémy a těžce první odloučení od rodiny nesou. Někteří slabší

jedinci můžou trpět separační úzkostí, která souvisí s typem vazby na matku. Během prvního roku v mateřské škole si ale většinou děti zvyknou bez problémů a jsou schopny se začlenit do života a denního režimu mateřské školy.

2.2 Organizace dne v mateřské škole

Součástí režimu v naší mateřské škole je volná hra, rozvoj schopností a dovedností, pobyt venku, otužování, stravování a odpočinek. Jednotlivé činnosti na sebe navazují a propojují se, volně přecházejí z jedné aktivity do druhé a jsou závislé na aktuálních pocitech a aktuální situaci dětí v jednotlivých třídách. Když dítě vstoupí do mateřské školy, uplatňujeme individuálně přizpůsobený adaptační režim dle jednotlivých potřeb konkrétního dítěte. Děti se mohou účastnit společenských aktivit v malých, středních i velkých skupinách. Poměr spontánních i řízených činností je v jednotlivých dnech zcela vyvážený. Na všechny činnosti denního režimu také volně navazují další činnosti nad rámec běžného výchovného programu v naší mateřské škole – např. kroužky, výlety, ozdravné pobyty (ŠVP, kolektiv mateřské školy Trojlístek, 2011).

„Předškolní vzdělávání dětí podle stanoveného školního rámcového programu probíhá v následujícím základním denním režimu:

6.30 – 8.30 doba určená pro příchod dětí do mateřské školy, ranní hry, volně spontánní zájmové činnosti a individuální práce s dětmi

8.30 – 9.00 aktivity dětí řízené pedagogickými pracovníky, ranní cvičení, komunitní kruh (přivítání s dětmi, rozhovory, atd.)

9.00 – 9.30 osobní hygiena, svačina

9.30 – 10.00 řízené činnosti a aktivity zaměřené na výchovu a vzdělávání dětí, na jejich citový, rozumový a tělesný vývoj, prováděné podle školního rámcového programu a v souladu se zaměřením jednotlivých tříd

10.00 – 10.15 osobní hygiena, příprava na pobyt dětí venku

10.15 – 11.45 pobyt dětí venku, při kterém probíhají volné činnosti a aktivity dětí, zaměřené na jejich citový, rozumový a tělesný rozvoj, s důrazem na pohybové aktivity, seznamování s přírodou, s přírodními jevy a s okolním světem. V případě nepříznivého počasí pokračují činnosti a aktivity zaměřené na výchovu a vzdělávání dětí ve třídách mateřské školy

11.45 – 13.00 oběd, osobní hygiena dětí, příprava na odpočinek

13.00 – 14.30 spánek a odpočinek respektující rozdílné potřeby dětí, individuální práce s dětmi s nižší potřebou spánku

14.30 – 15.00 osobní hygiena, svačina

15.00 – 17.30 volné činnosti a aktivity dětí řízené pedagogickými pracovníky

v pátek do 17.00 volné činnosti a aktivity dětí řízené pedagogickými pracovníky (v případě pěkného počasí mohou probíhat na zahradě mateřské školy), doba určená pro přebírání dětí zákonnými zástupci“

(ŠVP, kolektiv mateřské školy Trojlístek, 2011, str. 24)

3 POJEM RITUÁLU

3.1 Co jsou to vlastně rituály?

„Mnozí si i dnes s pojmem „rituál“ nadále spojují překonané tradice či nudné zvyklosti. Jiní si pod tímto slovem vybaví něco zcela tajemného či archaického – např. domorodý africký kmen, jehož příslušníci tančí kolem táborového ohně a oslavují své bohy. Jiní pomyslí na svérázné religiózní rity nebo černou magii. Jen nemnozí si uvědomují, že rituály existují ve všech kulturách a zcela samozřejmě doprovázejí každého člověka: od ranní hygieny až po vyprávění na dobrou noc, od pozdravu až po novoroční předsevzetí. Ať už v Austrálii nebo v Evropě, ať už v době kamenné či ve třetím tisíciletí, lidskou společnost si bez množství rituálů není vůbec možné přestavit. Bez pevně daných podob smysluplných rituálů bychom všední den i život ve společnosti prožívali nekonečně komplikovaně.“ (Kunze, Salamander, 2011, s. 9)

3.2 Rituál

Rituál používají ve školce snad všechny učitelky. Jedná se o rutinní činnost, která je dětem dobře známá a děti dobře vědí, s čím a jak je spojená. Každý zavedený rituál si děti dobře pamatují a lépe si ho tak spojí s běžnou činností. Pomáhají dětem zvládat různé situace, připravovat je na běžný život a ukázat, jak důležité rituály jsou v běžném dění. Děti znají **ranní vstávání, oblékání, čištění zubů, obouvání** – to všechno jsou nám známé rituály. Pro děti jsou důležité jak rituály v rodině, tak i v mateřské škole, ve škole. Neméně důležitý je také rituál u dospělých lidí. Rituály jsou pro děti důležité zejména při **čerpání síly a jistoty, ale také pro rozvíjení vlastní identity**. Každý rok na zahájení školního roku určujeme s dětmi rituál **pro uklízení, mytí rukou a oblékání**. Děti si ho samy vymyslí a vždy je to velmi baví. Mají tuto činnost vždy spojenou s daným rituálem a tato akce se tak pro ně stává zajímavější, srozumitelnější a také zábavnější. Dalším důležitým faktorem rituálů je **upevňování vztahů mezi lidmi** navzájem a velmi důležitou roli hraje i společné prožívání daných situací.

„Všechny nám známé kultury disponují hustým předivem rituálů. Právě ony provázejí člověka všemi přechodnými fázemi jeho života a pomáhají mu dobře zvládnout nároky, které přináší běžný den. V našem kulturním prostředí si však už mnozí lidé neuvědomují, s kolika rituály žijí. Považují rituály za překonané a domnívají se, že se bez nich obejdou. Uvedený náhled se často náhle změní, jakmile se narodí děti.

Malé děti trvají na oblíbených zvyklostech, nutí své rodiče, aby jim popáté četli stejnou pohádku na dobrou noc, a dlouho dopředu se těší na svátky, jako jsou Vánoce, Velikonoce či narozeniny, které musejí proběhnout vždy stejně jako minule a předminule.“ (Kunze, Salamander, 2011)

„Rituály nás provázejí celým životem, ačkoliv si to v naší vysoce civilizované kultuře často už vůbec neuvědomujeme. Všední dny bychom přitom bez rituálů jen stěží zdolali. Uvedený fakt platí pro společný život v rodinném kruhu stejně jako pro přátelství, profesní život i pro každodenní vyřizování. Také výjimečné dny – ať už Vánoce či narozeniny – se skutečnými svátky stávají teprve skrze rituály. Lépe zvládat můžeme za pomoci rituálů i těžké časy.“ (Kunze, Salamander, 2011, s. 9)

Rituály má každý člověk spojený s životem. Sama jako člověk tak i z pozice učitelky mateřské školy vím, že používám rituály každý den. Rituály nám navozují jednak režim, ale také pohodu, radost i vštípení do paměti. S rituály pracuje učitelka v mateřské škole po celý den – při hře, při hygieně, při stravování či pobytu venku. Rituál hraje velkou roli v celkovém režimu dne.

4 RITUÁL UKLÁDÁNÍ DĚTÍ KE SPÁNKU

4.1 Před usnutím

Mezi malými dětmi se vyskytují určité rozdíly mezi potřebami spánku. Skutečnost, jestli určité dítě spí hodně nebo málo, nemůžeme ovlivnit. Samotnou fázi usínání a spaní můžeme nacvičit – dokonce se nacvičit musí. Nejruznější studie dokazují, že největší podíl na tom, jak se jejich děti chovají, mají jejich rodiče. Také v těchto případech nám můžou pomoci rituály – při přípravě ke spánku, při usnutí i během spaní. Miminka usínají lépe, jestliže každý večer probíhá stejný rituál ukládání ke spánku podle důvěrně známého scénáře (Kunze, Salamander, 2011).

Nejlepší přípravou pro děti je hezky prožitý a zažitý den se všemi jeho činnostmi. Tyto zážitky podporují dobré usnutí spojené s pěknými a milými rituály. Dobré usínání podporuje dostatečný pobyt na čerstvém vzduchu, ne příliš pozdní večere, mazlení, hlazení, houpání na klíně i povídání s osobou blízkou. Ve večerních hodinách si právě mnohé děti vzpomenou, co všechno prožily, zažily, uvědomí si činnosti z celého dne. Uvědomí si starosti, radosti i strachy, které ten den prožily. Milé a příjemné rituály pomohou dítěti zbavit se tíživých a strašidelných myšlenek a pomohou mu dobře usnout (Kunze, Salamander, 2011).

4.2 Moje usínací rituály v mateřské škole

Sama ještě nemám děti, takže nedokážu tyto skutečnosti tak dobře posoudit. Mám tedy jen tu svoji třídu ve školce a musím říct, že opravdu děti nejlépe usínají, jestliže mají přesný režim, vědí, že po obědě se chodí spát nebo odpočívat. Vědí, že jakmile přijdou z oběda, umyjí si ruce, vyčistí si zuby, vezmou si knížku a leží. Mezitím odejdou děti, které jdou po obědě domů. Pak si společně čteme knížku pohádek, kterou si samy děti vyberou a kterou chtějí slyšet. Oblíbené knížky u nás ve třídě jsou klasiky z mého dětství – Mikeš, Děti z Bullerbinu, Pipi dlouhá punčocha, Pohádky bratří Grimmů. Dokonce jsem si postupně každý rok do školky přinesla skoro všechny knížky, které jsem měla jako malé dítě a děti je velmi dobře znají. Poté si občas ještě pustíme relaxační hudbu a posloucháme.

Jakmile končí odpolední pobyt na lůžku, většinou budím nebo zvedám děti. Pohladím je po tváři a usměji se na ně. Děti mají tento rituál rády.

Samozřejmě vím, že nejlépe se usíná s vlastními dětmi, ale do tohoto pocitu se nedokážu úplně a naplno vžít. Víím jen, že i pro mě samotnou jsou rituály příjemné a jsem ráda, že společně strávený čas s dětmi si těmito rituály dokážeme zpříjemnit.

4.3 Čas zklidnění

Večer přichází čas zklidnění a příprava na spánek. Děti už by neměly řídit, ale měly by se zklidnit. Každá rodina má na usínání svoje vlastní rituály. Většinou jsou ale jen s malými obměnami všude stejné, klasika se osvědčuje nejlépe. To znamená večer po večeři jdou děti do koupelny se umýt a vyčistit si zuby a poté jdou spát. Zahájit večer můžeme například společnou stolní hrou – puzzle, společenské hry. Dobře na zklidnění působí také malba – dítě si rádo namaluje obrázek toho, co pro něj bylo během dne důležité. Poté může následovat dobrá společná večeře. Po jídle, než dítě půjde do koupelny, ho můžeme nechat vybrat knížku, ze které bude chtít číst na dobrou noc. Po hygieně následuje čtení, usínání a samotné spaní (Kunze, Salamander, 2011).

4.4 Pocit jistoty

Pro děti je nejpříjemnější, když je rodiče do postele doprovodí a přikryjí je. Pro dítě je velký rozdíl, jestli jde s rodičem až k postýlce, nebo jestli musí jít do pokojíčku a k lůžku samo. Pro dítě je důležitá i úprava lůžka – nachystá si polštář, každé plyšové zvířátko nebo mazlíček má své místo. Dítě se tak cítí v klidu a bezpečně po celou dobu spánku.

4.5 Čtení před spaním

V dnešní uspěchané době čte na dobrou noc velmi málo rodičů. Je pro ně daleko pohodlnější pustit pohádku na CD nebo DVD. Z hlediska pracovní vytíženosti dnešní společnosti je to velká úspora času. Domnívám se ale, že je to velká chyba. Čtení před spaním je velmi pohodová činnost, kterou mají děti velmi rády. Z vlastní zkušenosti ve školce si myslím, že děti mají rády i to, když jim dospělý vypráví příběh jen tak z patra. Všechny příběhy na dobrou noc by ale dle mého mínění měly končit šťastně a neměly by dítě příliš rozčítit nebo mu přinést pocit nejistoty a napětí.

4.6 Básnička před spaním

Na jednotlivé činnosti ve školce máme určité básničky nebo písničky. Uvádím například tu před spaním, kterou používáme s kolegyní při odpočívání dětí na lehátku:

Na velkou horu vylezli
Himprlík a Pimprlík.
Himprlík je šotek,
Pimprlík je trpaslík.
Usadili se nadlouho ti kluci,
Kývali tam střapci na čepici.
Za pětasedmdesát dní se rozhodli
Zalézt si dovnitř, do hory.
Tady teď oba hezky spí,
Potichu zašeptej: „Krásné sny!“
(Kunze, Salamaner, 2011, str. 50)

4.7 Hudba k usínání

Písnička představuje spolu s pohádkou pěkné ukončení dne – ukolébá dítě ke spánku. Dítě nejvíce uklidní jemný a milý hlas táty nebo mámy. Myslím si, že také proto, že pro dítě mají tyto dvě osoby důvěrně známý hlas. Pro děti, které jsou často roztěkané, špatně se jim usíná a nemohou se zklidnit, je vhodná i hudba meditační. Dítě příjemně naladí na spánek, zklidní srdeční frekvenci a naladí na spánek samotný.

5 FÁZE USÍNÁNÍ A SPÁNKU

5.1 Spánek

„Spánek je přirozený psychosomatický stav, který ve srovnání s bděním provází snížení psychické i tělesné aktivity, zejména aktivity motorického a senzomotorického systému. Dochází k jakémusi „odpojení“ mozku a psychického dění od vnější reality.“ (Plháková, 2004, str. 87)

Člověku se nejlépe spí v chladné místnosti, v tichu, tmě a pod peřinou. Většina lidí se cítí bezpečněji i příjemněji, jestliže s nimi spí v místnosti další osoba. Spánek není stav tělesné ani duševní nečinnosti, ale probíhají v něm různé mentální aktivity, například snění. Kvalitní spánek přináší odpočinek a svěžest, celkovou relaxaci. Velmi zajímavá je hypotéza některých badatelů, kteří tvrdí, že spánek se vyvinul v dávných dobách, aby lidé byli chráněni před nočními hrozbami. Spánek také tlumí aktivity, ke kterým je zapotřebí světlo. Některé experimenty také tvrdí, že nedostatek spánku narušuje normální fungování lidského organismu a vede k celkovému vyčerpání. Spánek nám slouží k tomu, abychom měli dostatek tělesných i duševních sil (Plháková, 2004).

5.2 Průběh spánku

„Někteří lidé usnou hned, jakmile se uloží k odpočinku, a to téměř nezávisle na denní či noční době. Jiným lidem trvá usínání půl hodiny i více.“ (Plháková, 2004, str. 89)

Všichni lidé však usínají podle stejného vzorce. Nejprve jsou na řadě velké tělesné pohyby a změny pohybů těla. Poté přijde prohloubené dýchání a zavírání očí. Člověk vchází do tzv. hypnagogického stavu. To je období mezi klímáním či dřímotou a bděním a spánkem. Někdy se v tomto období můžou objevovat svalové křeče, které někdy mohou vést k částečnému probuzení. Když člověk usíná, snižuje se jeho tepová frekvence i krevní tlak a svalové napětí. Eugene Aserinsky z Chicaga shromažďoval základní údaje o spánku malých dětí. Pozoroval rychlé, trhavé, ale koordinované pohyby očí pod očními víčky, které připomínaly sledování zápasu v tenise. Až 80 % dětí, které byly probuzeny v této fázi, si živě vybavovalo sen, který se jim zdál a mělo i jasné vizuální představy. Probouzení osob tak bylo významnou součástí výzkumu výskytu a trvání snů (Plháková, 2004).

5.2.1 Čtyři stádia spánku

1. stádium – **usínání** je přechodným obdobím mezi bděním a spánkem. Když jsou lidé probuzeni, myslí si, že ještě nespali. Pravidelný alfa-rytmus postupně mizí.
2. stádium – **lehký spánek** obsahuje lehčí a pomalejší vlny, které přerušují tzv. spánková vřetena. Když se člověk nachází v této fázi, výrazně se snižuje svalové napětí.
3. stádium – **hluboký spánek**, kdy se objevují delta vlny (pomalé vlny), které jsou ukazatelem hlubokého spánku.
4. stádium – **hluboký spánek**. Jedná se o velmi hluboký spánek. Toto stádium se někdy nazývá NREM spánek (Plháková, 2004).

6 DEFINICE POHÁDKY

„Během celé lidské historie dětský duševní život kromě přímých zkušeností v rodině spočíval na mytických a náboženských příbězích a pohádkách. Tato tradiční literatura sytila obrazotvornost dítěte a podněcovala jeho představivost. Jelikož tyto příběhy současně odpovídaly na nejdůležitější otázky dítěte, byly hybnou silou jeho socializace.“ (Bettelheim, 2000, s. 26)

„Pod název **pohádka** se zařazují literární texty, které vznikly na základě rozmanité palety starodávných vyprávění, vstřebávajících při své pouti světem rozličné bájně představy lidstva, nadčasové životní pravdy, zejména věčnou touhu po naplnění dobra a víru v kouzelnou moc slova.“ (Čeňková, 2006, s. 107)

„Lidová pohádka je epický prozaický útvar ústní lidové slovesnosti, jehož základem je umělecká fantastika nebo podobenství.“ (Čeňková, 2006., s. 108)

„Pohádka je jedinečná. Svou věčnou existenci čerpá z nezničitelného folklóru, z kultury vpravdě lidové. Je útvarem nesmrtelným, přežívajícím jednotlivé generace.“ (Černoušek, 1990, s. 9)

„Typickým znakem pohádek je zázračný obsah, nadpřirozený prostor a děj odehrávající se mimo náš čas. Lidová pohádka je součástí literární historie národního i světového písennictví. Je jedním z předních žánrů literatury pro děti a mládež.“ (Čeňková, 2006, s. 108)

„Jako pohádky „klasické“ můžeme označit pohádky **bratří Grimmů, Boženy Němcové**, ale i **Karla Čapka a Jana Wericha**. Bratři Grimmové a Božena Němcová lidové pohádky cílevědomě sbírali, třídili a přetvářeli specifickým způsobem v literární text. Karel Čapek a Jan Werich vytvářeli svébytné autorské pohádky.“ (Čeňková, 2006, s. 107)

„Pohádky, které se staly „klasickými“, prokázaly svou životnost v nadčasové dimenzi, např. „**Popelka**“ nebo „**Perníková chaloupka**“.“ (Černoušek, 1990, s. 9)

„Pohádky nejsou jedinečné jen jako literární útvar, ale také jakožto umělecké dílo zcela srozumitelné dítěti, tak jako žádný jiný druh umění.“ (Bettelheim, 2000, s. 16)

„Jako všechny velké výtvořiny umění pohádky současně těší i vychovávají – činí tak způsobem, který promlouvá přímo k dětem. Naproti tomu důsledně realistické

příběhy jsou v rozporu s niternou dětskou zkušeností – takové příběhy informují, aniž by obohacovaly. Podobným případem jsou ilustrované knihy příběhů upřednostňované v současnosti dospělými i dětmi, které však neslouží nejlépe dětským potřebám. Obrazový doprovod totiž více rozptyluje, než pomáhá. Odborníci se shodují na tom, že je lépe dnes, stejně jako v minulosti, pohádky *vyprávět než číst*.“ (Bettelheim, 2000, s. 55, 61, 148)

„Pohádka je totiž původně výtvar slovesné kultury, který žije vyprávěním a nasloucháním.“ (Černoušek, 1990, s. 31)

„Když už je ale čteme, měli bychom je předčítat *s citovým zaujetím pro příběh a pro dítě*, s citem pro to, co pro ně pohádka může znamenat.“ (Bettelheim, 2000, s. 148)

„Pohádka poskytuje dítěti zábavu i poučení o něm samém a podporuje osobnostní růst. Nabízí smysl na tolika různých úrovních a obohacuje dětskou existenci tolikerým způsobem, že jedna kniha nemůže plně ocenit míru a rozmanitost přínosu pohádky pro dětský život.“ (Bettelheim, 2000, s. 15)

„Většina pohádek vznikala v dobách, kdy náboženství bylo velmi důležitou součástí života, takže se náboženskými tématy přímo nebo nepřímo zabývala. Příběhy tisíce a jedné noci jsou plné odkazů na islámské náboženství.“ (Bettelheim, 2000, s. 17)

„Vše mluví pro to, že pohádka má největší účinek a cenu pro dítě ve věku, kdy vliv pohádek začíná blahodárně působit, tj. kolem čtyř, pěti let. Avšak *separační úzkost – strach z opuštění- a strach z hladu, včetně orální nenasytnosti*, se neomezují jen na určité vývojové období. Tyto strachy se objevují v nevědomí každého věku, a proto má pohádka význam i pro mnohem starší děti, kterým rovněž skýtá povzbuzení. Pro starší dítě totiž může být značně obtížné vědomě si připustit *strach z opuštění rodičů* anebo si přiznat *orální nenasytnost* – o důvod víc nechat k jeho nevědomí promlouvat pohádku, která dá tvar nevědomým úzkostem a uleví jim, aniž by vůbec vstoupily do vědomí.“ (Bettelheim, 2000, s. 19)

„Jelikož nemůžeme vědět, která pohádka je pro určité dítě v jeho věku ta nejdůležitější, nemůžeme se sami rozhodnout, kterou a kdy číst a proč. To může určit a dát najevo pouze dítě silou pocitů, jimiž reaguje na to, co v jeho vědomé a nevědomé mysli pohádka vyvolává. Rodič přirozeně začne dítěti vyprávět nebo číst tu pohádku, která se jemu samému v dětství líbila, nebo kterou oceňuje v současnosti.“ (Bettelheim, 2000, s. 21)

„Kouzelné pohádky. Ano, teď máme na mysli kouzelné, fantastické pohádky, tedy pohádky založené na dávných představách o světě. V těchto pohádkách nelétají rakety a nevystupují supermuži ani superženy, ale princezny, draci a stateční Honzové. Tyto pohádky jsou nositeli archetypů, tedy pravzorů postav, dějů a příběhů postavených na symbolice, kterou jsme schopni vnímat a rozkódovat na základě svého nevědomí i vědomé životní zkušenosti a to nejen my dospělí, ale i malé děti. Jeden z prvních obrázků, které dítě maluje, je symbol slunce, kruh s paprsky. Chce se mi vyslovit hypotézu, že nevědomě začíná zobrazovat svět od toho nejdůležitějšího, nositele života na Zemi, vládce nad naším bytím i nebytím. I v pohádkách se se sluncem setkáváme jako s dědem Vševědem či mocným panovníkem. Ale docela možná jen něžné maminčino mazlení (*ty moje zlaté sluníčko*) vede dítě k vnímání slunce jako archetypálně významného fenoménu, což ovšem nepopírá, že nakreslit slunce je jednodušší než nakreslit auto nebo člověka.

V kouzelných pohádkách vystupují nadpřirozené bytosti, trpaslíci, obři, čerti, vodníci, sudičky, víly aj. Každá z těchto bytostí představuje určitý archetyp, který není dobré interpretací pohádek proměňovat, protože jeho platnost a potřebnost byla prokázána historií. Podívejme se kupříkladu na postavu čerta. Čert v kouzelných pohádkách symbolizuje zlo, bývá také vykonavatelem spravedlnosti v negativní formě, nositelem trestu za to, co špatného člověk vykonal. Čert představuje také archetyp stínu. Pokud dojde k záměně a čert omylem či lidským přičiněním (zásadně nikdy ne záměrně) potrestá člověka dobrého, určitě následuje náprava, vše bude uvedeno na pravou míru a neprávem potrestaný je odškodněn satisfakcí, která je současně odměnou za jeho dobré skutky. Spojíme-li si ještě umístění pekla a čertů do nitra země k jejímu žhavému jádru, nacházíme spojení přírodní síly, která je spravedlivou nositelkou přirozených důsledků za nesprávné lidské chování. A abychom postavu čerta trochu odlehčili, povšimněme si, že peníze a zlato jsou obvykle odměna čertovská, i když mohou posloužit dobré věci. Odmění-li člověka anděl či Bůh, obvykle se mu dostane dobré rady, poučení, štěstí, lásky či blaženosti, ale tak přízemními věcmi jako jsou finance, se v nebi nezabývají.

Postava čerta přináší dítěti jistotu, že zlo je spravedlivě potrestáno a dobro odměněno. Jak jednoduché a prosté by to bylo, kdybychom my dospělí v těchto věcech nedělali dětem zmatek. Přejde čas Mikuláše, čertů a andělů a dospělí říkají dětem: počkej, přijde čert a ten ti dá (v horším případě a odnese si tě), protože nejíš polévku,

nepiješ mléko, nechceš se sám oblékat, neuklízíš si hračky, odmlouváš mamince... Kdyby se za takové zlo nosilo do pekla, byli bychom tam už dávno všichni! Pravdivá je maminka nebo paní učitelka, která řekne: „Čerte, klidně se k nám přijď podívat, ale tady jsi zbytečně. Naše děti nejsou zlé, jsou hodné, a jestli někdy něco udělají nesprávně, tak je to proto, že jsou ještě malé a občas se jim něco nepovede. Ale to se stává i nám dospělým. A naše děti se to vždycky snaží napravit.“ Tato maminka či paní učitelka je pro děti člověkem, na kterého se mohou spolehnout a o kterém ví, že je má rád bez podmínek, takové jaké jsou. Že jim rozumí a důvěřuje.

Vedle kouzelných pohádek jsou skvělým materiálem pro práci s dětmi **pohádky zvířecí**, ve kterých zvířata vystupují jako lidé – personifikace (např. Brémští muzikanti, Bouda budka, O Budulínkovi. O Smolíčkovi, O kůzlátkách atd.). V těchto pohádkách jsou zvířata nositeli symboliky lidských vlastností (např. pes zobrazuje věrnost a poslušnost, liška lstivost a mazanost, medvěd hrubou sílu atd.). Tyto pohádky nám mohou pomoci k poznávání svých vlastností i vlastností druhých lidí, ale také přinášejí jasné poučení, které nečpí moralitou právě proto, že jejich hrdiny jsou kůzlátka, vlci či starý pes.

Autorské pohádky. Další skupinu pohádek tvoří pohádky autorské nebo autorsky přepracované z pohádek kouzelných často upravené do podoby scénáře pro film či divadlo. V těchto pohádkách se stává, že se autor, aby si podmanil diváka, uchyluje *k líbivě komické poloze některých kouzelných postav* (nejčastěji to odnášejí právě čerti a vodníci), které zbavuje symboliky přírodních sil a vytváří z nich přihlouplé, snadno ošálitelné a komicky vystupující chlapičky (viz čert a vodník v Princezně ze mlejna). Takto pojaté zpracování pohádek může být divácky velice úspěšné, ale nepřináší dítěti jistotu zmiňovanou v úvodu této kapitoly. Jsou samozřejmě i filmová zpracování, která i přes určitou nadsázku a humornost respektují charakteristiku postav a ujišťují tím dítě, že spravedlivá odplata čeká na každého (např. Anděl Páně, Čertův švagr, Lotrando a Zubejda aj.). Charakteristickou vlastností těchto pohádek je zmírnění dopadu zlých skutků na člověka tím, že mu bývá dána šance nápravy a polepšení se (např. Anděl Páně). *Fenomén odpuštění a možnosti nápravy* v sobě nese sice pro dítě naději, že pokud něco pokazí, je možné to napravit, ale vedle toho vnáší do zcela jasně morálně černobílých pohádek tóny nejasně šedivé informující o tom, že ne každé zlo musí být potrestáno.

Za nejméně dítěti prospěšné vidíme pohádky, ve kterých jsou některé vlastnosti postav zcela obráceny na ruby. Čerti jsou v nich hodní, vodníci hloupí, princezny mazané atd. Tento úkaz se objevuje především v pohádkách Jana Drdy, od kterého jej přejímají další autoři. Myslíme si, že by se pohádky tohoto stylu dětem v předškolním věku vůbec předkládat neměly, protože humornost obrátů mohou pochopit teprve tehdy, když mají pevně ukotvené archetypy skutečných významů pohádek.

Autorské pohádky se v současné době těší značnému zájmu dětí i učitelek. Snad je to tím, že přinášejí příběhy více dobově aktuální, možná je to i určitou podbízivostí a to především ve filmových podobách. Opomineme-li pohádky Čapkovy, Werichovy a některých jejich citlivých následovníků, ne každá pohádka přináší potřebné literární kvality. V současné době bývají vydávány i knihy, které nenaplnují ani minimální nároky na kvalitní dětskou literaturu. Jedná se především o překladovou literaturu. V české literatuře nalezneme skutečně odstrašující kousky především v poezii. Doplní-li se takový literární brak líbivou dětskou kresbou a emotivně působícím názvem, může se stát, že se stane bestsellerem v rodinách a co hůře i v mateřských školách.

Je nám líto, když slyšíme, jak dítě nadšeně vypráví o hrdinech akčních filmů a nezná základní klasické pohádky jako O červené Karkulce, O kůzlatech, O perníkové chaloupce... Pak je na mateřské škole, aby hledala cesty, jak doplnit tyto nedostatky a umožnit dětem, aby se setkaly se skrytým poselstvím dávných generací, zažily strach a úzkost s vědomím, že vše dobře dopadne a hrdina, se kterým se ztotožňují, dojde uznání a bude po zásluze odměněn. Ideální by bylo, kdyby si tyto pocity zažívalo v mámině či tátově náruči, ale je možné, aby mu tento hladivý rituál nabídla i učitelka v mateřské škole, je-li schopna vytvořit prostředí, ve kterém dítě cítí bezpečí a přijetí.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, str. 108, 109, 110, 111)

7 METODOLOGICKÁ ČÁST

7.1 Kvalitativní výzkum

Termínem kvalitativní výzkum Strauss a Corbinová (1999) rozumí jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur či jiných způsobů kvantifikace.

V sociálních vědách je takto označován výzkum, který se zaměřuje na to, jak chápou určité skupiny lidí nebo i jednotlivci svět. Jedná se o výzkum, který nepoužívá statistické metody a techniky. Jde o opozici výzkumu kvalitativního.

Kvalitativní výzkum se snaží předávat pohled zkoumaným subjektům tak, že samotný výzkumník přejímá perspektivu daných respondentů. Výzkumník provádí podrobný popis určité každodenní situace. Jedná se o porozumění určitým dějům a významům v daném kontextu.

„Předpoklady kvalitativního výzkumu:

1. **Ontologické předpoklady** znamenají zodpovědět otázku jaká je povaha a forma reality. Kvalitativní výzkumníci považují za rozhodující tu realitu, která je konstruována zkoumanými jedinci. Z toho vyplývá, že existuje v jedné situaci mnoho realit (reality výzkumníka, zkoumaných osob, čtenářů, kteří studii interpretují).
2. **Epistemologické předpoklady** definují vztah mezi výzkumníkem a tím co se poznává. V kvalitativním výzkumu jsou výzkumníci a sledované osoby ve vzájemné interakci. Interakce má podobu delšího pobytu ve sledované skupině nebo jde přímo spolupráci. Výzkumník se snaží zmenšit odstup od lidí na nejnižší možnou míru.
3. **Axiologické předpoklady** se týkají hodnotového systému. V kvalitativním výzkumu výzkumník aktivně informuje o svých hodnotách a hodnotách dalších účastníků výzkumu a z toho vyplývající systematické ovlivnění pozorování.
4. **Rétorické předpoklady.** Jazyk výzkumu je neformální, osobní a je často založen na definicích vytvořených během studie.
5. **Metodologické předpoklady** jsou odvozovány z předešlých aspektů. V kvalitativní metodologii převládá induktivní a abduktivní logika. Kategoriální systémy a teorie jsou vytvářeny na základě získaných dat, to zajišťuje, že vzniklé teorie jsou úzce

kontextově spojené se zkoumaným jevem. Existuje průběžná interakce mezi výzkumnou otázkou, daty a použitými metodami.“
(http://cs.wikipedia.org/wiki/Kvalitativn%C3%AD_v%C3%BDzkum)

„Kvalitativní výzkum se může zabývat:

- popisem procesů, vztahů, okolností, situací, systémů nebo lidí,
- interpretací, explanací a explorací,
- verifikací předpokladů, teorií nebo zobecnění,
- evaluací a komparací praktik, inovací programů.“

(http://cs.wikipedia.org/wiki/Kvalitativn%C3%AD_v%C3%BDzkum)

7.2 Kódování

Kódování znamená zaznamenávání určitého údaje pomocí kódu, tedy číselné sady. Také se kódování používá pro zápis určitých dat do programové tabulky.

Dle Strausse a Corbinové znamená kódování interpretování daných údajů, přičemž základní postupy jsou neustálé porovnávání údajů a kladení si otázek. Kódování je rozděleno na tři typy, které sice mají dané pořadí, ale ve skutečnosti se všechny průběžně prolínají. Mezi ně patří otevřené kódování- konceptualizace údajů, axiální kódování – uvádění kategorií do vztahů mezi sebou a selektivní kódování zaměřené na další konceptualizaci údajů a to na základě uvádění kategorií vzhledem k příběhu a centrální kategorii.

Otevřené kódování je, jak uvádí Strauss a Corbinová (1999, str. 42), „proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizaci a kategorizaci údajů.“

Axiální kódování je dle Strausse a Corbinové (1999, str. 84) složitý induktivně deduktivní proces „uvádění subkategorií do vztahu k nějaké kategorii.“

Selektivní kódování znamená dle Strausse a Corbinové (1999, str. 86) proces vybrané centrální kategorie, „která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím.“

7.3 Pozorování

Pozorování jsem vybrala proto, že jsem chtěla vidět děti v jejich přirozeném prostředí při čtení pohádek i při usínání. Vedle rozhovoru mi přišla ještě dobrá tato metoda. Děti jsem nechala v klidu, do ničeho jsem nezasahovala a jen sledovala jejich reakce.

Pozorování je vědecká metoda. Jedná se o určité a záměrné sledování určitého jevu, zejména chování osob, interakce učitel- žáci, průběh skupinové práce, průběh určitého děje, akce, konfliktu aj. Předmětem pozorování bývají různí lidé, jevy, objekty, ale také pozorovatel sám. Při pozorování můžeme pracovat s celým dějem, s přirozenou situací, časovou jednotkou (Průcha, Walterová, Mareš, 2009).

7.3.1 Pozorování v mateřské škole Trojlístek

S cíleným pozorováním jsem na naší mateřské škole začala na konci školního roku- v květnu 2012. Byla jsem v té době učitelkou ve třetí třídě, kde jsou umístěny děti ve věku 4-5 let. Děti jsem dostala již v první třídě, kdy jim byli tři roky. Od té doby každý rok postupuje do třídy o rok víc. Tento rok jsou to již děti předškolní. Za čtyři roky se však skladba třídy nezměnila. Máme ve třídě 12 holčiček a 16 chlapců. Jejich vývoj jsem měla možnost pozorovat každý den, jak při ranní hrách, řízených činnostech, na školních akcích. S dětmi jsme celým školním rokem procházeli určitým druhem pohádek a příběhu. Sledovala jsem jejich vliv na ně samotné, na jejich hry, výtvarnou i estetickou činnost. Zaměřila jsem se také na vnímání pohádkových postav dětmi s dětmi samotnými.

Popis mateřské školy Trojlístek-Bezová a propojenost s pohádkou:

V rámci bytové výstavby byla první zmínka o naší školce z roku 1983. Mateřská škola se nachází v Bezové ulici na čtvrtém pražském obvodě. Byli otevřeny 4 třídy pro 140 dětí. Na začátku byli naplněny třídy pouze dvě s celkovým počtem 70 dětí. V roce 1984- tj. následující školní rok, byla již školka obsazena naplno. Každá třída se skládá z 28 dětí, na třídě jsou dvě učitelky. Třídy máme rozdělené podle věku, stejné učitelky vedou děti po celou dobu jejich docházky do mateřské školy. Mění se jen třída. Pohádky nás provázejí celým školním rokem. Celým časem stráveným v mateřské škole. Čas pro pohádku je velice důležitá část dne. Vyprávíme, čteme či dramaticky zpracováváme pohádky k období, které prožíváme spolu s dětmi v mateřské škole každý

den. Dítě tak má možnost prožít si příběh a navázat s ním vztah. Prostřednictvím pohádky jsou dětem sdělovány morální hodnoty života ve společnosti, je rozvíjena a podporována fantazie. Dítě vnímá skutečné obrazy na pozadí pohádkových příběhů.

7.4 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, **jaké rituály používají rodiče i děti samotné před usnutím**. Jak rituály probíhají. Také chci zjistit, které rituály jsou pro rodiče důležité a jak je vnímají děti samotné. Jak mají rituály zažité, jestli chodí spát děti samy nebo s rodiči, jestli před spaním čtou, jaké knížky čtou, jestli usínají s oblíbenou hračkou, role rodiče, jestli dítě pohladí, pomazlí atd.

7.5 Použité metody výzkumu

Jako metodu výzkumu jsem zvolila kvalitativní výzkum a to pozorováním a rozhovory v mateřské škole, kde pracuji. Tato metoda mi přišla na mnou zvolené téma nejvhodnější, přece jen přímý kontakt s lidmi mi přišel lepší než např. kvantitativní metoda dotazníku. Myslím si, že rodiče jsou při osobním kontaktu daleko více sdílnější, jsou ochotnější více věcí sdělovat a mají i dostatek času se nad danou problematikou zamyslet. Rozhovory a pozorování jsem prováděla během celého školního roku, v nahodilých chvílích. Rodičům i dětem jsem dávala rozdílné otázky a ptala se na jejich konkrétní zkušenosti, vzpomínky a vnímání rituálů a jejich důležitosti jak pro rodiče tak i pro děti.

7.6 Rozhovory s dětmi a rodiči

Při individuálních rozhovorech jsem se ptala dětí i rodiče na různé otázky. Na otázky jsem se ptala dětí ve své třídě- tj. minulý rok 3. třída a tento rok 4. třída. Děti jsem se ptala jak při ranních hrách, řízených činnostech i odpočinku a pobytu na zahradě nebo při vycházkách při náhodných situacích. Rodičů jsem se ptala převážně v době vyzvedávání dětí po obědě a posléze při vyzvedávání dětí v odpoledních hodinách. Pro děti jsem si připravila deset otázek. Pro rodiče také deset otázek. U většiny odpovědí jsem se od dětí dočkala jednoslovné odpovědi, jen zřídka kdy jsem se dočkala odpovědi celou větou. Rodiče již při rozhovoru byli sdílnější a na otázky odpovídali s úsměvem na rtech. Mnozí si zavzpomínali na své dětství a svoje zážitky pak srovnávali se zážitky svých dětí.

Otázky pro děti:

1. Která pohádková postava je tvá nejoblíbenější?
2. Kterou pohádkovou postavou by jsi chtěl být a proč?
3. Která pohádková postava by tě měla uspávat a proč?
4. Které pohádkové postavy se bojíš nebo která ti přijde nejstrašidelnější?
5. Doprovází tě ke spánku maminka nebo tatínek nebo chodíš spát sám/sama?
6. Čtou ti večer rodiče před spaním nebo ti pouští televizi, dvd nebo hudbu?
7. Povídají si s tebou rodiče o přečtených pohádkách?
8. Jak tě rodiče večer uspávají?
9. Zpívají ti rodiče na dobrou noc?
10. Usínáš s nějakou hračkou, plyšákem?

Otázky pro rodiče:

1. Jak zklidňujete své děti před spaním?
2. Ukládáte děti vy nebo děti chodí do postele samy?
3. Jaké pohádky před psaním čtete?
4. Bavíte se společně s dětmi o přečtených pohádkách?
5. Jaké pohádkové postavy mají rády vaše děti?
6. Jaké pohádkové postavy jste měli rádi jako malí?
7. Spí dítě s nějakou hračkou, plyšákem?
8. Zpíváte svému dítěti před spaním?
9. Jaký uspávací rituál si pamatujete z dětství?
10. Jaké rituály používáte k uspávání dětí?

Když jsem dětem otázky dávala, zjistila jsem, že k mému překvapení si s nimi rodiče hodně čtou a o pohádkách povídají. Děti odpovídali jeden přes druhého a měla jsem co dělat, abych děti udržela v tichosti. Téma pohádek je pro ně hodně zajímavé a emotivní. Nejraději by odpovídali všichni najednou.

Některé odpovědi mě i docela rozesmáli. Je vidět, že děti pohádky chápou úplně jinak, mají úplně jinou představivost a fantazii. Vnímají některé postavy zcela odlišně než dospělí. Například pro mě byla vždycky Mařenka v pohádce o Jeníčkovi a Mařence kladná a hodná postava. Naprosto mě odzbrojila odpověď jednoho chlapce, který mi jasně řekl, že *Mařenku nemá rád, že si hraje na chytrou*. Také mě pobavila odpověď jednoho chlapečka, který řekl, že *jakmile ho uspává tatínek, tak jak lehne, tak hned spí a on tak je bez pohádky*. Také jsem se dozvěděla, že nejvíce se dětem líbí různí skřítkové a víly. V jejich společnosti usínají děti moc rády.

Osobně si myslím, že Mařenka je pořád kladná postava. Naopak je většinou popsána jako starší a chytřejší a tudíž Jeníčkovi pomáhá. Aspoň tak jsem to v dětství vnímala já. Je zajímavé, že já jako dospělá osoba mám na některé postavy jiný názor než děti. Například také Pipi dlouhá punčocha je má **oblíbená postava** z dětství, ale některým dětem přijde spíše **jako chudák, že nemá tatínka, že žije sama, že jí musí být smutno**. Také jsem měla ráda různé loupežníky a piráty. Piráty mají děti také rády, hlavně kluci. Moje interpretace od interpretace dětí se někdy liší. Do dětského vnímání jsem se musela vcítit, jak vnímají onu perspektivu, musela jsem být tolerantní a respektovat jejich názor. Musela jsem porozumět vlastním pocitům a jejich širším souvislostem.

8 JEDNOTLIVÉ POSTAVY, ODRAZY V HRÁCH U DĚTÍ

S pohádkami jsou bezesporu spojené chvíle klidu, pohody a štěstí. V mateřské škole jsou pohádky důležitým herním prvkem u všech věkových skupin dětí. Ať už jde o děti ze smíšených tříd i těch homogenních. Pohádkami děti učíme nejen odkazu našich předků, ale také to, že z pohádek čerpáme i v běžném životě. Najdeme v nich mnohá poselství.

„Opakovanou interpretací se příběh ustálil v optimální podobě, která obvykle *nepostrádá napětí*, a v němž nacházíme jistotu (poselství), že k tomu abych něčeho dosáhl, musím překonat překážky, že nakonec i přes mnohé útrapy a nástrahy *dobro zvítězí nad zlem, dobré skutky budou po zásluze odměněny a zlé potrestány*, stejně tak jako dobrý člověk dosáhne štěstí a zlý upadne do záhuby, pokud mu není dána možnost nápravy, což obvykle není (nebo k tomu došlo autorským zásahem v pozdějším uměleckém zpracování pohádky).“ (Exkurz za pohádkou Výňatek z připravované knihy..., Svobodová).

„Nejvíce čtenou pohádkou a pohádkou užívanou k různým hrám je Červená Karkulka. Roztomilá, „nevinná“ dívenka, kterou sežere vlk, je představa, jež se nesmazatelně vryje do mysli. V Jeníčkovi a Mařence čarodějnice pouze plánovala děti sníst, kdežto v Červené Karkulce jsou babička i dítě skutečně sežrány. Jako většina pohádek, i tato existuje v mnoha provedeních. Nejznámější je verze bratří Grimmů, v níž Červená Karkulka s babičkou znovu obživnou, a vlk je po zásluze potrestán.“ (Bettelheim, 2000, s. 162)

Holčičky si velmi rády hrají na Červenou Karkulku. Je to také pohádky, která varuje před nebezpečím. Je pravda, že většinou jsou to dívenky, které nemají problém s projevem ani mezi dětmi, ani s dospělou osobou. Jsou to děti průbojné. Stejně je to i v případě vlka. Většinou ho chtějí hrát chlapi, ale občas si vlka ráda zahraje i nějaká holčička. Děti rády používají kostýmů, různých rekvizit, ale postačí si i jen se změnou hlasů. Taktéž velmi rády chodí děti na karneval za nějaké pohádkové postavy, včetně Červené Karkulky.

Dalšími oblíbenými postavami jsou vodníci, královny a princezny, víly, loupežníci, piráti, různá zvířátka, ale i čarodějnice a kouzelníci.

Z vlastního pozorování vím, že děti rády hrají role. Alespoň na chvíli se tak stávají někým jiným, nezranitelným, zvláštním a magickým. Najednou mají možnost

vžít se do situace z pohádky a rozehrát svůj vlastní příběh. Občas jen my dospělí zůstáváme bez dechu koukat, jak dětmi prostupuje fantazie a dětská upřímnost a nevinost běžného života.

Role je očekávaný způsob chování. V našem životě jsou důležité role sociální. Každý člověk hraje v životě více rolí- např. student ve škole, syn matky, vnuk babičky, kamarád, bratr. Děti hrají role velmi rády. Jejich problémy, poznatky i zkušenosti promítají do různých jiných postav, nebo naopak např. v roli princezny zažívají holčičky pocit důležitosti, myslí si je jsou nejkrásnější a že jim to sluší a čekají na prince na bílém koni. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_role)

„Hra je aktivita svobodná, do hry by nikdo neměl být nucen, dítě si může hru užít jako pozorovatel, nebo se neúčastnit vůbec, učitelka nemůže hru dětem nařídít. Není znakem dobré učitelky, že se do jejich her povinně zapojí všechny děti. Znakem dobré učitelky je, že dá dětem svobodu volby, a přesto se do nabídnuté hry děti zapojí. Hra nepřináší účastníkům žádný hmotný prospěch nebo výhodu, pro hráče nemá ani určený cíl, zdánlivě postrádá smysl, hrajeme si pro radost ze hry, pro rozkoš, kterou nám hra působí.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, str. 49)

Domnívám se, že každá učitelka pozná, jestli děti hra nadchla nebo ne. Některé děti ze začátku jen koukají nebo posedávají, ale alespoň jedním okem potají sledují – ať už se jedná o piráty nebo třeba o zakletou princeznu v hradu, co ji má princ vysvobodit. V zásadě je to úplně jedno. Záleží na samotných dětech, jakým směrem se jejich hry budou ubírat a učitelka do nich nikoho nemůže ani přinutit, ani danou hru nařídít.

Důležitým aspektem je **hra v roli**. Dítě hraje postavu z pohádky, ale samo i okolí dobře ví, že je to jen jako. „Předškolní dítě formou této mimetické hry zobrazuje chování a činnosti jiných lidí. Hra v roli mu umožňuje stát se velkým, silným, statečným, je příležitostí k vytváření situací a experimentování v nich.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, str. 51)

ZÁVĚR

Shrnutí výzkumného zjištění:

Už jako malá holka jsem měla pohádky velmi ráda a pohádky mě zajímají až do dospělosti. Mám velké štěstí, že se s pohádkou v jakékoliv podobě setkávám i v mé práci a pohádky mě provází větší části školního roku v mateřské škole.

V bakalářské práci jsem měla zjistit, jaké pohádkové postavy mají děti rády, jak pohádkové postavy vnímají a jak je provázejí při usínání s jejich rodiči.

Z výzkumu v naší mateřské škole vyplynulo, že pro každé dítě je pohádka důležitá. Jak v mateřské škole tak i v doma při večerním usínání. Každý rodič **má svoje zvláštní metody ukládání dětí ke spánku** a každý rodič *vnímá svoje dítě jinak a snaží se mu svojí interpretaci pohádky předat tak, jak nejlépe může a umí*. Většina dětí vnímá pohádky jako souboj dobra a zla, kde vždy zvítězí dobro. U holčiček jasně mezi nejoblíbenější postavy **patří princezny** (identifikace s gendrovou rolí) a **víly**. U kluků mě velmi překvapilo, že mezi jejich nejoblíbenější pohádkové postavy patří **drak, pirát**, ale také například **šmoula** nebo **Rumcajs**.

Rozhovory jsem dělala s dětmi i rodiči ve třídě a při ranním příchodu do mateřské školy.

Tabulka č. 1: Oblíbené postavy dětí

<u>Dítě</u>	<u>Postava</u>	<u>Důvod</u>
Chlapec	Rumcajs	Má vousy stejné jako můj táta, až budu velký, budu mít taky takové a Rumcajs je loupežník a nemusí se tak často mýt jako já. <i>Vousy jsou jasným prvek mužské identity-gendrová role, ztotožňuje se s vousatým mužem typu loupežník</i>
Chlapec	Šmoula	Chtěl bych mít modrou barvu. <i>Myslím si, že modrá barva je také spojena s mužskou rolí</i>
Chlapec	Drak	Všechny zlé lidi bych sežral, ale na princezny bych byl hodný. <i>Uvědomování si vlastní síly, ale také agrese.</i>

		<i>Odkaz na Freudovo orální stádium psychického vývoje</i>
Dívka	Princezna (Šípková Růženka)	Chtěla bych být na zámku a mít krásné šaty. <i>Známka nedostatku, pýchy, známka estetiky u děvčat</i>
Dívka	Princezna (Lucika)	Má krásné žluté šaty a je hodná, má dlouhé vlasy. <i>Znak estetiky, identifikace s genderovou rolí</i>
Dívka	Princezna (Lada)	Na pohádku se koukáme s maminkou. <i>Holčička má ráda kontakt s maminkou, být s ní sama, mít jí jen pro sebe, sociální motivace spojená s vazbou s matkou</i>
Dívka	Víla Amálka	Pořád tancuje tak jako já a má hezké vlasy. <i>Ztotožňuje se stejnými zájmy, estetiky u děvčat, identifikace s genderovou rolí</i>

Tabulka č. 2: Jak rodiče uspávají děti

Rodič	Jak uspává dítě
Žena, matka 3 dětí, okolo 40let	Své děti uspávám všechny najednou, protože mám děti malé. Nejdříve čtu pohádku, někdy si jen tak povídáme, někdy pustím relaxační hudbu. Přes usnutí všem dětem popřeji dobrou noc, dám jim pusku a pohladím po vlasech. Nyní čteme například Mikeše od Josefa Lady. <i>Pohádky se čtou hodně, rodiče se dětem věnují, usíná mají spojené s kontaktem s dítětem</i>
Muž, dvě děti, 35let, žije s dětmi sám	Občas nestíhám, ale snažím se dětem dávat pusku, hladit je po vlasech a taky hodně číst. Většinou si ale povídáme co se ten den stalo, nějaké příběhy, občas jen pustím pohádku v televizi nebo jdou po

	<p>Večerníčku spát.</p> <p><i>Rodiče se dětem věnují a dětem čtou, občas používají média, je pro ně důležitý kontakt s dítětem</i></p>
Muž, tři děti, 45let	<p>Každé dítě máme jinak staré. S manželkou se střídáme. Dva kluci mají pokoj spolu a holčička má pokojíček sama. Dětem hodně čteme, při čtení je držíme za ruku a hladíme.</p> <p><i>Rodiče se dětem věnují, když nemůže jeden, nahradí ho druhý, důležitý je pro rodiče i děti kontakt</i></p>
Muž, 1dítě, 33let	<p>Dítě uspává většinou manželka, já uspávám jen málo, jsem hodně pracovně vytížený. Ona většinou pohádky vypráví a pak konec vymýšlí s dcerou sama. Já většinou zpívám, nebo si vyprávíme příběhy. Právě máme rozečtenou knížku Ferdy Mravence.</p> <p><i>Dětem se věnuje matka, otec je zaneprázdněný, matka je ale tvořivá, využívá různých činností- čte, zpívá, vymýšlí si příběhy</i></p>
Žena, matka 2dětí, 41let	<p>Uspávám jen své malé 4leté dítě. Druhé dítě je již velké na střední škole. Většinou čteme pohádku z nějaké knížky a po přečtení dávám pusku, dítě pak usíná samo. Knižky kupuji hlavně k Vánocům. Od Ježíška jsme dostali naposledy knížku s hrdiny Čtyřlístku.</p> <p><i>Toto dítě uspává matka sama, otec s rodinu nežije, snaží se dětem maximálně</i></p>

	<i>věnovat, knížky bere jako výborný a vhodný dárek pro své děti</i>
--	--

SEBEREFLEXE

Velice mě překvapilo, že z rozhovorů i pozorování vyplynulo, že dětem rodiče hodně čtou. Vím, že určitě záleží na skladbě dětí ve třídě a různorodosti rodičů, ale u nás ve třídě tomu tak je. Ve velké míře také čtou dětem babičky a dědové a pohádkové knížky jim také kupují oni. Některé děti mají obrovskou zásobu pohádek a hodně jich umí vyprávět nazpaměť. Také mě velmi překvapilo, že *oblíbené uspávání je i to, že rodiče začnou pohádku vyprávět a děti vymýšlejí konec, jak by to asi mohlo celé dopadnout*. Jednu holčičku také uspává její starší sestra, která jí zpívá písničky ze sboru, kam chodí zpívat. Což mi přijde na dobrou noc moc milé.

Přesvědčila jsem se také o tom, že pohádky jsou pro děti velmi důležité v jakékoliv podobě. Mají vliv na psychiku dětí. **S mnohými postavami se děti ztotožňují a umožňují jim tak se vcítit do pocitu jich samotných.** Pohádky rozvíjí dětem fantazii. Umožňují jim v mnohých případech přenést se do jiných fiktivních, kouzlených světů. Ať už čtené, tak i té, na kterou se děti dívají v televizi.

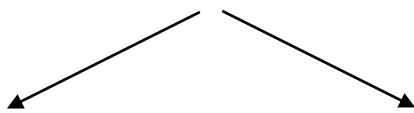
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- VÁGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8
- BETTELHEIM, B.: Za tajemstvím pohádek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-290-1
- KUNZE, P., SALAMANDER, C.: Malé děti potřebují rituály. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3405-4
- FÜRST, M.: Psychologie včetně vývojové psychologie a teorie výchovy. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6
- PLHÁKOVÁ, A.: Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6
- SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H.: Metody dramatické výchovy v mateřské škole. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8
- GENEP, A.: Přechodové rituály. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-178-6
- ATKINSON, R., L.: Psychologie. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3
- ČEŇKOVÁ, J. a kol.: Vývoj literatury pro děti a jejich žánrové struktury. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X
- ČERNOUŠEK, M.: Děti a svět pohádek. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Kohlbergova_st%C3%A1dia_mor%C3%A1ln%C3%ADho_v%C3%BDvoje. [online]. [2013-6-25].
- <http://www.mkc.cz/uploaded/download/szp.doc>. [online]. [2013-6-25].
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Kvalitativn%C3%AD_v%C3%BDzkum. [online]. [2013-6-25].
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_role. [online]. [2013-6-25].

SEZNAM PŘÍLOH

1. Program pro děti na týdenní blok
2. Můj vlastní vymyšlený příběh

Program pro děti na námět pohádky „O kohoutkovi a slepičce“ Boženy Němcové:

Aktuální příprava	
Téma: VODA, VODA, VODIČKA	Týden (datum): 17. – 21.5. (28.5.)
Organizační poznámky: <ul style="list-style-type: none">- cedule holinky- cedule batůžek s krmením- prohlédnout úsek potoka- bezpečnost- zkusit výrobu lodičky z lahve (nebude se překlápět???)- cedule akvárium, lupy, encyklopedie- připravit vše na rybník- připravit igelit.sáčky, stříkačky- připravit koloběh vody- igelit, nádobu, hlínu- vytisknout a zalaminovat slova a písmena	
Společné činnosti vztahující se k tématu vedené učitelkou: 	

<u>Ve třídě</u>	<u>Venku</u>
<ul style="list-style-type: none"> - učíme se taneček „Kap, kap, kap“ - učíme se básničku „Vodovod“ - skládáme lodičku z papíru - vyrábíme lodičku z plastové PET lahve - ochutnáváme vodu- rozlišujeme teplá, studená, sladká, slaná, kyselá,... - posloucháme pohádku O kohoutkovi a slepičce (co kohoutkovi zachránilo život?) - poslech skladby „Vltava“- pohybově ztvárňujeme sílu vody - pracujeme s říkadlem „Máma mi dala korunu“- používáme sílu hlasu, zpomalujeme, zrychlujeme, rytmizujeme, pohybujeme se do rytmu - vytváříme pokus s koloběhem vody - poslech pohádky O neposedné kapce - hádanky o vodě a vodních živočiších 	<ul style="list-style-type: none"> - házíme kamínky na hladinu a pozorujeme vznikající kruhy - pozorujeme biotop u řeky, krmíme kachny - hrajeme si s vodou a pískem, využíváme pískovnici, zaléváme - „malujeme“ na asfalt vodou stříkanou z propíchnutých igelitových pytlíků - návštěva „Vodního světa“ - návštěva bazénu, popř.koupání na zahradě - návštěva plaveckého bazénu - pouštění lodiček z papíru v potoce, stavba přístavů, zátok, vodních děl,...

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené):

Prostorová inteligence	<ul style="list-style-type: none"> - vytvořte „rybník“- použijte všechny dostupné materiály (papíry, látky, pěnovku), nakreslete, vystřihněte a nalepte živočichy, kteří žijí ve vodě nebo u vody)- práce po skupinách=kooperace
Verbální inteligence	<ul style="list-style-type: none"> - zahrajte si pohádku O kohoutkovi a slepičce - prohlédněte si knihy, které jste přinesli do školy a

	<p>povídejte si o tom, co na obrázcích vidíte</p> <ul style="list-style-type: none"> - opakujte si rozpočítadla, básničky a hry, kde se objevuje voda a to, co v ní nebo okolo ní žije
Přírodní inteligence	<ul style="list-style-type: none"> - pozorujte lupou vodu z kohoutku a vodu z potoka - porovnejte, kolik vody spotřebujete na mytí rukou pod tekoucí vodou a v napuštěném umývadle - zalejte kytičky ve třídě - PL „kdo všechno potřebuje vodu“ - proveďte pokus co se z připravených předmětů potopí a co ne (pomeranč oloupaný a neoloupaný, kamínek a kamínek v igelit.pytlíku,...)
Matematicko- logická inteligence	<ul style="list-style-type: none"> - složte slovo z písmen dle předlohy (žába, čáp, ryba) - PL „dokreslete tolik teček, kolik je v řádce kapek“ - PL „označte věci, které chrání proti dešti“
Sociální inteligence	<ul style="list-style-type: none"> - ve dvojicích vyzkoušejte přelévání vody z úzkého hrdla do širokého a naopak - přenášejte vodu lžící z jedné nádoby do druhé- venku, soutěž skupin - porovnejte obrázky a řekněte, proč je sluníčko na spodním obrázku smutné, PL „co do vody nepatří“
Hudební inteligence	<ul style="list-style-type: none"> - opakujte si písničky, ve kterých se objevuje voda - lehněte si, zavřete oči a poslouchejte skladbu (Vltava)
Tělesně-kinetická inteligence	<ul style="list-style-type: none"> - napodobujte zvířátko, které si vylosujete (čáp, rak, ryba, kachna), ostatní hádají - zahrajte si pohybovou hru Na rybáře, Na žabičky, Čáp ztratil čepičku
Intrapersonální	<ul style="list-style-type: none"> - pozorujte pokus koloběhu vody (průběžně)

inteligence	- vyhledejte zajímavé obrázky v encyklopediích týkající se vody
-------------	---

Spolupráce s rodiči:

- přinést do školky knihy, encyklopedie, časopisy, hry, puzzle, ..., týkající se tématu,
- požádat o zapůjčení malého akvária s rybičkami, želvou nebo jen rostlinami pro pozorování,
- přinést batůžek s krmením pro kačeny,
- příprava plastové lahve na lodičku – výřez,
- přinést holiny na hru s lodičkami v potoce.

Můj vlastní vymyšlený příběh pro děti:

O žirafě Madle

Zvířata žila dlouhou dobu spokojeně v zoologické zahradě. Dobře věděla, že je jim tam dobře. Ošetřovatelé jim dávají jídlo, pití, uklízejí jim klec, nosím jim čerstvou trávu a voňavé seno. Jen žirafa Madla se nudila. Pořád se jí něco nelíbilo a nad vším ohrnovala nos. Jednoho večera začala spřádat plán.

Ostatní zvířátka jí marně přemlouvala, aby zůstala, že jí venku hrozí nebezpečí. Madla si ale nedala říct a večer přeskočila mříže své ohrádky a ocitla se venku ve velkém městě. Světla všude svítily, všude byl čilý ruch. Madla se procházela po silnicích, ale auta na ní troubila, blikala, řidiči jí hubovali. Měla hlad, ale nikdo jí nepřinesl jídlo ani pití. Žádný ošetřovatel nepřišel a nepohladil ji na dobrou noc. Žirafka si najednou uvědomila, že nemá kamarády, že si nemá s kým povídat a že se nemá s kým smát a dala se do pláče. Plakala a plakala. Hlady jí kručelo v břiše. Až najednou racek, který proletěl kolem uší jí najednou poradil cestu zpátky do zoo. Madla poděkovala a rozběhla se tím směrem. Večer dorazila celá unavená do své opuštěné ohrádky. Usnula tak tvrdě, že jí ráno muselo sluníčko tahat z voňavého sena. Uvědomila si, že na ni venku číhá spousta nebezpečí, že jídlo ani vodu jí nikdo jiný než ošetřovatel nepřinese. Že přátele, které má tady, nikde jinde nenajde. Uvědomila si, že by svojí ohrádku v zoo nevyměnila za nic na světě.

Pointa příběhu:

Žirafa si uvědomila, že každý může v životě udělat chybu, ale že je možné jí napravit. Že má dát na radu svých přátel, protože ti to s ní myslí nejlépe. Uvědomila si, že si má vážit toho, že má střechu nad hlavou a že se o ní v zoo hezky starají. Uvědomí si, co udělala a vrací se zpět. Je ráda, že se má kam vrátit a váží si svého domova.

Vzdělávací záměr:

- podpora vzájemné pomoci a rady,
- práce s povídkou – využití složek hudebních, výtvarných, pohybových,
- rozvoj slovní zásoby, paměti, pozornosti, souvislého vyjadřování,

- vytváření základních morálních hodnot – každý chybje a každý má možnost chyby napravit, nikdo není neomylný,
- procvičení schopnosti vnímat krátký čtený text – soustředěnost a pozornost,
- sestavení pravidla o bezpečnosti dětí ve školce a mimo ni.

Činnosti:

- vyprávění si činnosti v kruhu – procvičování slovní zásoby, paměti, souvislého vyjadřování,
- výtvarné činnosti – kreslíme zvířata v zoo, nejoblíbenější zvíře,
- hudební činnosti – zpíváme písničky o zvířátkách za doprovodu Orfových nástrojů,
- procvičování stříhání – tráva pro zvířátka – rovné čáry,
- hádanky o zvířátkách,
- pohybová hra – Včeličky, jóga pro děti – procvičování zvířat, zvířata pantomimou (Hradecký),
- diskuse mezi dětmi – bezpečnost na ulici a uvnitř školky,
- společné tvoření pravidel.

Dětem se příběh velmi líbil. Dala jsem si záležet na čtení. Snažila jsem intonovat a pořádně vyslovovat. Některé děti si automaticky spojily příběh s tím, když Natálka lezla přes plot. Hned začaly v kruhu diskutovat, co všechno se může stát, když opustí školku bez doprovodu a jaké nebezpečí jim hrozí. Společně jsme sestavili pravidlo o bezpečnosti. Kreslením obrázků ZOO tuší vznikly krásné obrázky, které vyzdobily naši šatnu. Děti popisovaly svoje oblíbené zvíře. Povídali jsem si, jestli už byli v ZOO. Procvičovali jsme stříhání. To byl pro některé děti problém, chtěly hrát pohybové hry a nechtěly sedět. Pohybové hry je velmi bavily a hra na včeličky je jejich nejoblíbenější. Zpívali jsem společně písničky o zvířatech, hráli při tom na Orfovy nástroje a tleskali a představovali zvuky zvířat. Děti je hádaly. Nejvíce si užily právě pohybové hry a předváděly zvířata, které ostatní děti hádaly.